

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Мариана Г. Лазарова

за дисертация на тема „Имперсоналността в съвременния български език”

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

на Здравко Милчев Минчев

Професионално направление 2.1. Филология,

докторантска програма Български език (Съвременен български език - Морфология)

Научен ръководител доц. д-р Красимира Чакърва

Със заповед № Р33 – 1833 от 02.05.2018 г. на Ректора на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски” съм определена за член на научно жури с ангажимент да напиша становище за дисертационен труд на тема „Имперсоналността в съвременния български език”, разработен от Здравко Милчев Минчев, докторант в Катедрата по Българска филология към Филологическия факултет на Университета.

Дисертационният труд в обем 215 стр. е структуриран по следния начин: увод, представящ обекта, целите, задачите и теоретичната база на изследването; четири глави; заключение; библиография, включваща 186 български и чуждестранни източника, което говори за добрата ерудиция на докторанта; списък на източници, от които е ексцерпиран материалът за изследване и три приложения.

Дисертационният труд на тема „Имперсоналността в съвременния български език” е посветен на проблем, за който в българската лингвистична литература няма цялостно проучване и това само по себе си доказва сложността на избраното за изследване лингвистично поле. Поздравления на докторанта Здравко Минчев и на научния му ръководител доц. д-р Красимира Чакърва за смелостта да се заемат с един от най-трудните, широко размити и затова неясни феномени в съвременния български език. Трудно е да се опише и дефинира нещо, което се реализира и може да се наблюдава в сферите на лексиката, граматиката, психо- и социолингвистиката, когнитивната лингвистика, прагматиката. Затова избраният холистичен подход е правилен, но носи и рискове – има опасност аргументите от всички сфери на лингвистиката с цел защита на авторовите тези да започнат да звучат твърде общо и да изглеждат като подбрани повече за удобство, отколкото за достоверност (и това на места се чувства).

Изборът на теоретичната база на изследването – теорията на Бондарко за функционално-семантичните полета - позволява на докторанта за съчетае и да проследи

взаимодействието между граматични и лексикални елементи в зоната на имперсоналността.

Добре формулираните още в началото обект, цели и задачи на дисертационния труд дават възможност на читателя да проследи тяхното изпълнение в хода на изследването и с удовлетворение да установи, че обектът е добре анализиран и задачите са успешно изпълнени, т.е. целта като цяло е постигната.

Първата глава на дисертационния труд е посветена на лингво-философските аспекти на имперсоналността. Със сигурност някои езиковеди ще възразят срещу този поглед към изследването явление, защото не е чисто лингвистичен, но на мене лично ми допада. Езикът е богата система със сложна структура и това е достатъчно, за да бъде обект на интерес сам по себе си. От друга страна, езикът е средство за разбиране и разбирателство. Създаден от човека, езикът обслужва както индивидуалното, така и социалното битие на своя създател. Петър Увалиев казва: „Ние говорим езика, той говори нас”. Езикът е психо-, социо- и етнолингвистичен феномен, свързан е с човешкото мислене, в него се отразява и получава израз отношението на говорещия към казаното и пр. Това позволява да се разглежда от различни гледни точки. Интересно е съчетаването на психо-, социо- и когнитивната лингвистика и прагматиката с чисто лингвистичните сфери на граматиката и лексикологията. Чрез този подход Здравко Минчев се опитва да обясни причините за зараждането и да декодира употребите на имперсоналността като явление в съвременния български език. Той прави това ерудирано и интелигентно. Холистичният му подход е интересен и защото насочва различни изследователски лъчове към обекта и дори да не достига винаги големи дълбочини, поставя въпроси и отваря изследователски ниши, а това също е принос. Свързва употребата на имперсонални лексеми, форми и конструкции с психологически и социален дефицит, което в употребата на съвременния български език се проявява като бягство от отговорност, нищоказване и дори липса на морал. Така се дава възможност теорията да обслужи практиката, което в днешно време е много желан ефект. В тази глава приносен характер има и обособяването на няколко типа субекти, с които докторантът оперира в хода на анализа.

Трета и четвърта глава (Функционално-семантично поле на имперсоналността и Категориални взаимодействия на имперсоналността) представят обекта на изследването в дълбочина.

Много добро постижение на Здр. Минчев е дефинирането на ключовото понятие имперсоналност. Разграничавайки понятията имперсоналност и безличност,

докторантът не определя имперсоналността като противоположна на персоналността. За него имперсоналността е функционално-семантична категория в рамките на несамостоятелно субполе в крайната периферия на персоналността. Същността на изследваното явление докторантът открива в липсата на субект в семантиката на прототипните за субполето безлични глаголи и в понижаването на комуникативната значимост на субекта във всички останали случаи. Съзнавайки теоретичната абстрактност на тази постановка, З. Минчев използва онагледяващо оригинално сравнение: микрополето на имперсоналността е нещо като черна дупка с гравитиращи около нея елементи, които се стремят да запълнят празнината, но нито един не е в нейния център.

Една от задачите, които си поставя докторантът, е да предложи подходящи терминологични названия на някои от имперсоналните образувания. Диференцирането на различни видове субекти е един от тези опити, който като цяло е сполучлив. Може да се прецизира, ако се представят по-детайлно критериите за определяне на *влизано е* като имперсонален пасив и на *орано е* като личен пасив, а става дума и за квазипасив, образуван от страдателното причастие на непреходни глаголи.

Здр. Минчев използва термина семантична роля, но сякаш не му достига синтактична компетентност, за да обобщи връзката семантична роля ~ синтактична функция в контекста на имперсоналността. Имам предвид примерите *Петър прочете книгата. Книгата бе прочетена от Петър. На Петър му се чете. Петър го тресе*. Във всички тези случаи семантичната роля агенс (деятел) или експериентор е *Петър*. При ясно изразената персоналност в деятелен залог, *Петър* е в синтактична функция на подлог, т.е. при персоналност семантична роля и синтактична функция подлог съвпадат. В другите примери семантичната роля агенс/експериентор се реализира в синтактична функция на допълнение, която може да се заеме от винителни или дателни форми на личните местоимения. Тук искам да попитам докторанта: може ли да твърдим, че когато семантична роля агенс/експериентор и синтактична функция допълнение съвпадат, се реализира имперсоналност, и така да обобщим няколко случая в един подтип?

Отбелязвайки, че имперсоналността се характеризира с разредена периферия, Здр. Минчев подробно, аналитично и с добра компетентност разглежда трите основни групи модификатори – лексикални, морфологични и синтактични. При представянето им докторантът самоотвержено не пренебрегва нито една от проявите на имперсоналността, търси разлики, намира обяснения, събира на едно място езикови

явления, които досега са разглеждани разпокъсано и поотделно. Разбира се, че могат да се намерят възражения във връзка с едно или друго тълкуване и аргументиране, но по-важното е, че са събрани и изследвани на едно място и във връзка с един и същ феномен като различни прояви на имперсоналност.

Приносен момент в дисертацията на Здр. Минчев е опитът за степенуване на отделните групи имперсонални експликатори. Добре е, че докторантът сам си дава сметка за условността на подобен разрез и отбелязва, че критериите могат да бъдат прецизирани.

На интерференцията между имперсоналност и различни глаголни морфологични категории (лице, число, залог, наклонение), като и на връзката с глаголният вид е посветена четвъртата глава на дисертацията. Тук ясно проличава, че докторантът владее в много по-висока степен съвременния морфологичен терминологичен апарат, докато стъпките му в полето на синтаксиса страдат от липса на актуализация. Въвеждането на съвременни синтактични понятия не само би осъвременило, но и със сигурност ще внесе яснота и по-голяма точност. Например много уместно ще е използването на термина флективен възел. В това синтактично понятие се пресичат морфологичните категории лице, число, залог, наклонение, т.е. във флективния възел става магията, чрез която частите на речта се превръщат в части на изречението (Л. Андрейчин) и по-точно в главни части на изречението.

Представянето на взаимовръзката между имперсоналността и някои глаголни морфологични категории е не по-малко предизвикателство от дефинирането на имперсоналността като езиково явление. Докторантът сам отбелязва, че не е възможно в това изследване да се обхванат всички разновидности и отношения. Чест му прави, че си дава ясна сметка за направеното и за оставащото като бъдещи изследователски задачи, чието начало вече е предизвикателно заложено (това особено ясно е посочено в заключението и доказва точната представа на докторанта за обема на изследвано, за постигнатото и за оставащото – нещо, което не се среща често в дисертационни трудове).

И трите приложения на дисертационния труд се уместни, интересни, а третото определено има приносен характер с практикоприложна стойност.

Във връзка с Приложение 1 ще кажа, че го приветствам, защото е много добре читателят да има възможност да разбере точно какво съдържание се влага в използваните от автора научни термини. В това приложение обаче ясно личи и основната слабост на Здр. Минчев – той е много по-добре запознат с постиженията на

съвременната морфология, с постановките на Пловдивската лингвистична школа, създадена от проф. Ив. Куцаров, отколкото с теоретичните постановки на съвременния синтаксис. Бих препоръчала на докторанта да включи термини като синтактична функция, семантична роля, флективен възел, комуникативен ранг на субекта ...

Приложение 2 в прегледен табличен вид представя изводите и в този смисъл представлява убедително обобщение.

Приложение 3 с опита за пълна лексикографска дескрипция на безличните и третоличните глаголи в съвременния български език определено има приносен характер с висока теоретична и практикоприложна стойност.

В заключение ще обобщя впечатленията си от автора и от неговия дисертационния труд.

- Здравко Минчев е лингвист с развито абстрактно мислене, което му позволява да навлезе в дълбочини с мъртво възмущение и да успее да изплува.
- Здравко Минчев е смел изследовател, който не бяга и не се плаши от трудни и дискуссионни теми. Поема риска да отстоява нетрадиционни схващания. В науката това е положително качество, защото традицията е ценност, но рутината и подчинението водят до застои.
- Приносни моменти в дисертационния труд са дефинициите, които авторът дава не само на ключовото понятие имперсоналност, но и на други езикови феномени.
- Дисертационният труд като цяло представя всички реализирани в съвременния български език прояви на имперсоналността и това го прави уникален, т.е. за първи път в българската лингвистична литература този феномен се представя, разглежда и анализира така пълно и цялостно.
- Представеното в Приложение 3 лексикографско описание на безличните и третоличните глаголи в СБЕ има висока теоретична и практическа стойност.

В заключение мога да кажа, че разработеният от Здравко Минчев Минчев дисертационен труд на тема „ИМПЕРСОНАЛНОСТТА В СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК” е зряло, компетентно, сериозно научно изследване по трудна, но

актуална и значима за българското езикознание проблематика. В своята цялост дисертацията има качества на завършен изследователски труд, отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, на Правилника за неговото приложение и на Правилата за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Това е основанието ми да предложа на уважаемото научно жури **да присъди образователната и научна степен „доктор“** на Здравко Милчев Минчев по научната специалност „Български език“ (Съвременен български език – Морфология).

Автор на становището: доц. д-р Мариана Лазарова

01.06.2018 г.

Гр. Бургас